

chovních od nebohého arcibiskupa Ostr. v Krúšovcach nekdý prednesených a vlastnú rukú písaných v Trnave 1832.“ V rukopise zanechal „Ciceronové listy“ do slovenčiny preložené, ktoré však, kde sa nachodia, nevedieť. On podporoval a vyprosredkoval vydanie „Slovára“ Bernolákovho. — *Jozef Ignác Bajza* narodil sa r. 1754, bol farárom Dolno-Dubovským, neskôr kanonikom Požoňským, kde i umrel r. 1836 dňa 30. Novembra. Činnosť jeho literárna padá medzi r. 1783—1820. On je teda prechodcom Bernolákovým, čo sa týče spisovnej reči slovenskej, bol jeho protivníkom, no kráčať neskôr za ním. Roku 1783—1785 vydal v Požoni: „René mládenca prihodi a skúsenosti vo 2 stránkach“; r. 1894 v Trnave „Epigrammata“ vo 2 sväzkoch. V prvom sväzku užil verše prizvučné, v druhom časomerné. R. 1795 vydal „Veselé účinky a reční etc.“ a konečne r. 1820 „Príklady z sv. písma starého i nového zákona“ vo 2 sväzkoch. Smer Bajzov je čistoslvenský a v pomere k Bernolákovovi najme na začiatku polemický. Hurban hovorí o ňom: „Muž tento bol odporečný tým, ktorí sa prebijať chceli k čistej slovenčine; on sa dal smátiť reminiscencií na slov. nárečia; schádzala mu známosť iných nárečí a pravý náhľad v to, čo je slovenské. On chcel počesť slovenčinu a poslovenčiť češtinu.“ Že Bajza bol opposíciou novoslvenského hýbania, svedčí i jeho ironia, ktorou sa dotkol spolčovania slovenských priateľov. — *Juro Fándly*, farár v Naháči, v arcibiskupstve Ostrihomskom, v r. 1780—1807 bol jedon z najhorlivejších prívržencov a pomocníkov Bernolákových. R. 1789 vydal v Požoni spis „O prvých počátkách a zmenách reholníckych“; r. 1792 v Trnave „Pilní domajší a polní hospodár“ v 5 dieloch; r. 1793 lat. výťah Jura Papánka „Compendiata Historia Gentis Slavæ“ v 8° str. 288, so svojimi a Sklenárovými poznámkami; r. 1795 „Príhodné a svätečné kázne“ vo dvoch dieloch a mnoho iných menších spisov, jako „Dúverná rozmluva medzi mníchom a diablom“ atď. Jeho najväčším liter. odporníkom bol Anton Kubovič expaulin, ktorý vydával polemické spisy proti snahám Fándlyho, menovite knihu r. 1789 v Halle „Antifándly.“ — *Juro Palkovič* narodil sa r. 1763 v Ompitale v župe požoňskej, zomrel 21. Jan. 1835 čo kanonik Ostrihomský a prepošt sv. Štefana. On bol usilovný spisovateľ a mecenáš Bernolakistov. Tridsať rokov pracoval na preklade Svätého Písma i vydal ho v Ostrihome r. 1829 a 1833 pod názvom: „Sväté písmo starého i nového zákona, podľa obec-

ného latinského, od sv. Rímsko-Katolickej cirkvi potvrdeného s prirovnáním gruntovného textu.“ Jeho nákladom vydal Michal Rešetka „Kázne príhodné do rozličných nekdý kazateľov (str. 718).“ On nakladal i na diela iných spisovateľov, menovite Jána Hollého. Mal účasť i pri slovníku Bernolákovom, ba ostatní diel celý temer spísal. Vôbec bol Palkovič najhorlivejší a najštedrejší podporovateľ literatúry slovenskej. — *Vojtech Gazda*, kňaz z rádu sv. Františka, narodil sa v H. Kubíne, kde sa rod jeho vlastne Ország-Gazda menoval. Bol výtečný kazateľ slovenský, zastával úrad kvardiana a zomrel v Žiline dňa 16. Júla 1716. Spísal a vydal viacej spisov v latinskom a slovenskom jazyku spôsobom písania Bernolákovho, z ktorých znamenitejšie sú: „Zralé ovoce slova božieho“ v Trnave r. 1796 vo 2 dielach; kázne sviatočné pod názvom „Zahrada kvetná“ vo 2 sv. tamže r. 1798; „Dvanástero kázaní“ v Skalici 1798 a kázne pôstne „Bolestné sťažování pre nás trpícího Krista Pána“ vo 2 sv. v Trnave 1799—1801. — *Petor Záborský* vydal vo Vacove r. 1795 dielo „Stav Sedlácki a jeho chvála.“ — *Anton Benčič*, františkán, písal a vydal: „Manna spasitelná“ vo 4 dieloch; v rukopise zanechal „Hodegus, neb ku pravde vedúci kalauz“ vo 2 dielach. — *Andrej Mészáros*, opát a kanonik Nitranský, spísal a vydal viacej modlitebných knih a kázni; mimo toho: „Učení rim.-kat. náboženství“, „Život Tobiáše“, „Velmi vzácné s Bohem obcování“ atď. — *Matej Kyselý*, kňaz arcibiskupstva Ostrihomského, farár v H. Zelenicach v druhej polovici XVIII. storočia, vydal v Trnave r. 1795 „Doverné a spasitelné rozmlúvaní“ spis to polemický. V rukopise zanechal: „Obecná križová cesta, aneb krátké naučení o všeobecných sveta bídách s obrázkami“ vo 4° str. 303. — *Julius Dvorák*, mních paulínsky, spísal medzi inými spisami a vydal v Trnave r. 1792 „Krátky výklad krest. kat. učení.“ — *Juro Hollý*, dekan a farár Vestenický, od r. 1814 kanonik Nitranský, zomrel r. 1818, krom viacej príležitostných básni sobral a vydal r. 1804 v Trnave: „Nábožné katol. písne o tajemstvách víry a Svatých Božích k službám božím;“ v rukopise zanechal: „Opravdivé náboženství v katechismusových nedelných kázňach.“ — *Hugolin Gaulovič*, kňaz rádu sv. Františka, zomr. 1787 v Pruskom, zanechal po sebe viacej rukopisov, medzi nimi pekné mravné dielo „Valaská škola“ (1755) vo veršoch, ktoré vydal bernoláčinou Michal Rešetka 1830—1831 v Trnave vo 2 dieloch. — *Michal Rešetka* narodil sa r. 1794 na

Bobote, zomrel r. 1854 čo dekan v H. Suči. On spísal 18 rozličných diel, z ktorých 13 vydal. Po viacej lež 30 rokov zbieral materiál pre obširnú históriu reči a literatúry slovenskej so životopisy literátov slovenských a jejich priaznivcov. Knižovňa jeho je pravý poklad pre históriu literatúry slovenskej. — *Jozef Kubáni*, farár Cíferický, vydal: „Nábožné naučení“, v Trnave 1818, „Philothea“ v Požoni r. 1822, „Modlitebná knižka pre nemocných“ v Požoni 1818, a viacej príležitostných kázni. — Jako štedrý podporovateľ literatúry slovenskej zásluhu si získali: *Ján* a *Štefan Illésházy*, *Frant. Xav. Fuchs*, biskup Nitranský, *Jordánsky*, kanonik Požonický, a iní.

Vysoko nad týchto vynikajúci výkvet školy Bernolákovkej, jeden z najprednejších básnikov slovenských a svetových je: *Ján Hollý*. Preslávený tento poet slovenský narodil sa dňa 24. Marca 1785 v Búr Sv. Mikuláši. Studoval v Skalici, v Požoni a v Trnave. R. 1802 za kňaza posvätený stal sa kaplánom v Pobeďime. Už v Trnave čo klerik prekladal „Aeneidu.“ R. 1811 preložený bol za kaplána do Hlohovca, r. 1814 obdržal faru v Madunicach, kde až do r. 1843 úradoval. Utešené údolie Považské mohutne účinkovalo na jeho ducha básnického. Blízky háj Mlič a príjemný stien vekom a veľkostí vynikajúceho dubu poskytovaly početní nášmu vítaný útulok. Dokončiac „Aeneidu,“ spísal hrdinský epos „Svatopluk“ v časomerných hexametroch, ktoré v bujarom svojom veku medzi 1827—1830 tak výtečne previedol, že tým vstúpil do radu najprednejších básnikov slovenských. Epos toto rozdelené je na 12 spevov, i oplývajú znamenitými krásami, jaké len u Homera, Virgila a Miliona zpatrujeme. „Svatopluk“ bol vytlačený r. 1833, nakladateľom jeho bol Palkovič kanonik. Od r. 1832—1835 pracoval Hollý na „Selánkach“, ktoré v Hamuliakovej „Zore“ vychodily a na víťaznej básni „Cyrillo-Methodiade“, ku ktorej i životopis tých Apoštolov pripojil¹⁾ a ktorá Hamuliakovi venovaná roku 1835 v Budíne vyšla. R. 1836 vydal novú hrdinskú báseň „Sláv“ v 6 spevoch. Od r. 1837—1841 spísal „Zalospevy“, rozličné „Ody“ a metrický „Katoľický Zpěvník.“ R. 1843 dňa 3. Mája vypukol v susednom dome oheň a v ohamžení zachvátil i faru. Hollý nezdravý súc skoro zhorel. Dňa 1. Júla 1843 prešiel na odpočinok na Dobrú Vodu, kde zrak celkom ztratil a 14. Apríla r. 1849 zomrel. R. 1854

odhalený bol slavnostným spôsobom skvelý pomník na jeho mohyle. Všetky jeho básne vydané boli r. 1842 vo 4 sväzkoch v Budíne. Priateľ jeho Joz. Viktorin vydal r. 1863 v Pešti výbor jeho básni, kde obširny životopis Hollého čítať možno.

Okolo básnika tohto utvorila sa škola jedna mladších, najme kat. Slovákov. Avšak ducha Hollým vyvinutého sotva dosiahla. Osobná totiž povaha Hollého, jako i jeho okolnosti nedonášaly so sebou možnosť rozsiahlejšieho zasiahnutia na národ. Jednotliví jeho spolupracovníci a podporovatelia jeho, jako kanonik *Palkovič*, *Rešetka*, *Ottmayer* a najme *Hamuliak* zasluhujú pri mene jeho spomenutí byť. Z týchto sa vyznačil *Palkovič* podporou peňažitou, *Rešetka* zbierkami pamiatok literárnych a *Hamuliak* rozsiahlou činnosťou svojou. — *Martin Hamuliak* narodil sa 19. Apr. 1789 v Jasenici v Orave, zomrel 31. Marca 1859. On je jeden z najzaslúžilejších národovcov slovenských, ktorý viac lež 30 rokov blahodarne účinkoval na zveladenie literatúry slovenskej a vôbec života slovenského už vzbudzovaním lásky k národu a reči zvlášte u mladíkov, už múdrym zastávaním národa, už zbieraním kníh slovenských, rukopisov a iných pamätostí, už obstarávaním tlače a korektúry, vydávaním a rozširovaním spisov slovenských; zkrátka uvádzaním literatúry slovenskej do behu a života. Jeho snahou povstal r. 1834 v Peštbudíne nový na akciach založený spolok slovenský pod názvom: „*Spolok milovníkov reči a literatúry slovenskej*,“ ktorý si za cieľ vystavil, vzdelávanie reči a rozširovanie literatúry slovenskej prosriedkom almanachu „*Zora*“ (ročník 1835, 1836, 1839 a 1840) a iných zábavnopoučných spisov slovenských. K spolku tomuto pristúpili okrem Hamuliaka: *dr. Ottmayer*, *J. Bernolák*, *J. Herkel*, *J. Koiš*, *Ján Kollár*, *dr. Sucháni*, *T. Červen*, *A. Dedinský*, *dr. J. Gombár*, *Št. Greguška*, *J. Hollý*, *A. Knapp*, *J. Kolkovič*, *Št. Lukič*, *dr. A. Miklošica*, *dr. J. Mozor*, *J. Plank*, *J. Režný*, *dr. K. Runy*, *J. Stankovič*, *J. Trabálik*, *J. Vadáni*, biskupi *A. Alagovič*, *J. Belánsky*, *J. Béli*, *A. Jordánsky*, *J. Kukovič*, *A. Majthéni*, *M. Miškolci*, *J. Palugyai* a *J. Vurum*. *J. Bajza*, *K. Bogdányi*, *Szajbéli* a *J. Škopec* kanonici. Spolok tento vydal r. 1841—1843 básne Jána Hollého a mnoho iných spisov, i trval 10 rokov. Hamuliakova knižnica prešla do majetku „*Maticy Slovenskej*,“ i počítuje 2471 sväzkov, pomedzi ktorými i mnoho rukopisov sa nachodí. V čase tomto pomýšľalo sa na založenie slovenského časopisu, no nebolo k tomu kaucie.

¹⁾ Rukopis životopisu toho má u seba pisateľ týchto riadkov.

Medzitým, keď sa takto domorodá reč slovenská za reč spisovnú pozdvihovať počala, našla spisovná reč československá mohutných zástupcov vo veľikáňoch literárnych *Jánu Kollárovi* a *Pavlu Jozefu Šafárikovi*. V týchto dvoch muzoch pripravil si genius národný mohutné orgány svojho určenia v dejepise človečenstva. Oni národ z viac storočného hlivenia k životu upovedomenému kriesili, poukazujúce na starodávnu slávu a nádejnú skvelú budúcnosť jeho; onen v básnických dielach svojich vyspieval dejepis národa svojho, slávu i haňbu jeho minulú a prítomnú, veštiac mu pritom blaženú budúcnosť; tento historicko-jazykozpytnými bádaniami svojimi objasnil a v čistom svetle predstavil starobylosť slovenskú, jak Slovanom samým, tak i ostatnému vzdelanému svetu, od nehož Slovanstvo dosiaľ veľmi zaznávané bolo. Obidvaja sú hlavné a prví zvestovatelia ideí *vzájomnosti slovenskej*, ktorá sa v novej dobe literatúry slovenskej stala prvým a najmohutnejším hýbadlom literárneho účinkovania u všetkých kmenov slovenských. Oni otvárajú dobu tú literatúry našej, ktorá v povedomí národňom veľikáňsky pokrok učinila ku predu v porovnaní s dobami predošlými. Bol to najmä jazykozpyt, ktorý zaujímať začal ducha národného; s ním v úzkom spojení počínal sa ohľad brať na svojstvá národné, jako sú prstonárodné piesne, povesti a porekadlá, z ktorých sa vlastne skladá povaha národná. Lásku k národu a reči jeho previeva od tohoto času všetky plody novovekej literatúry našej. — *Ján Kollár* narodil sa v Mošovcach dňa 29. júla 1793, zomrel vo Viedni dňa 24. Jan. 1852 čo univerzitný profesor.¹⁾ Slávu svoju založil hlavne lyricko-epickou básňou svojou „Slávy Deéra“, ktorá sa skladá z 5 spevov, sú ony: „Sála“, „Labe, Rýn a Vltava“, „Dunaj“, „Lete“ a „Acheron.“ Zovňajšia podoba básne tejto pozostáva zo zneliek prízvučných, ktoré sú obsahom svojím vôbec buďto erotické (milostné) alebo vlastenecké. Znelkami erotickými zveľbuje svoju „Mínu“ čo deéru bohyně Slávy a súbor všetkých vnád slovenských, znelkami vlasteneckými povzbudzuje vrelými a nadšenými slovami k milovaniu národa celého, oslavujúce pritom domácich hrdinov a zase žalosť nad nehodami Slovanstva v minulosti i v prítomnosti, hneď zase hromžiac ohňom spravodlivým na odrodilcov a nepriateľov jeho, povzbudzujúce všade k *vzájomnosti*

¹⁾ Obširnejší životopis jeho podali sme v 4. čísle „Orla“ r. IV. Autobiografiu jeho možno čítať v jeho sobraných spisach.

kmeny slovenské a duchom prorockým predzvestujúce slavnú budúcnosť národu svojmu. Jeho spis „Sláva bohyně“ pomenovaný skladá sa z listov písaných Šafárikovi, v ktorých háji prednosť kmene *Sláv* a *Slavian* pred Šafárikom zastávaným menom *Slovan*. Jeho „Staroitalia slavianska“, v ktorej sa namáha dokázať, že medzi inými praobyvateľmi Italie i Slovania nad inými v početnejšom čísle sa nachodili, je básnickou obrazovnosťou na ujmu pravej vedeckosti písaná a preto viac ceny básnickej nežli vedeckej. „Škoda, že radnej Kollár necestoval po Slovensku, bol by Vám iste viac osožil než i celému Slovanstvu, nežli svojou „Italiou“, hovoril Palacký v Máji t. r. pisateľovi riadkov týchto. A pravdu má. Spísal i menšie básne, vydal kázne, čítanky atď. — *Pavel Jozef Šafárik* narodil sa v Kobeliarove dňa 13. Mája 1795, zomrel v Prahe dňa 26. júna 1861.¹⁾ Činnosť Šafárikova na poli dejepisectva a jazykozpytu slovenského je ohromná. Hneď prvé jeho dielo, ktoré vydal čo profesor Záhrebský v nemčine spísané pod názvom: „Geschichte der slav. Sprache und Literatur nach allen Mundarten, Ofen 1826“, jaké predtým v literatúrach slovenských nestávalo, je veľmi rozsiahle, čini však vlastne len prípravu nasledujúcim jeho trudovinám v obore „Starožitnosti slovenských.“ Podobného obsahu v stručnosti podané je jeho „Národopis slovenský“ s mappou Europy národopisnou vyšlý v Prahe r. 1847, kde vypočítal všetky kmeny slovenské, jich reči podľa známk podstatných rozdelil a literatúru každého kmene stručne nastienil. Najzaslúženejším však i najslavnejším učinil sa Šafárik nielen u Slovanov, lež u celého vzdelaného sveta vydaním svojich „Starožitnosti slovenských“ vo dvoch dieloch; vidiac on totiž, že spisovatelia zahraniční miešajú Slovanov so všelijakými inými národami divokými, jal sa sbierať všetky zprávy a povesti, ktoré sa v nich nachádzajú u spisovateľov rozličného jazyka staro- i novovekých, aby z nich dôvodmi jazyko- i dejozpytnými ustanovil, kde hľadať sa má pravlasť Slovanov, ktorú potom bližšie určil a ohraničil a jak sa dialo sťahovanie jejích, o čom jedná diel prvý. V druhom diele vypravujú sa deje jednotlivých kmenov až do prijatia kresťanstva a vyčítajú sa jednotlivé kmeny i mestá slovenské. Druhý oddiel „Starožitnosti“ týchto mal obsahovať vyličenie slovenskej vzdelanosti, ktorý ale dokončiť spisovateľovi dopriano nebolo. Dielo toto veľkej uznalosti

¹⁾ Obširnejší životopis podali sme v 5. a 6. č. „Orla“ roč. IV.

vo vzdelanom svete došlo pre svoju vedeckú dôkladnosť a všestrannú hlbokú učenosť spisovateľovu; vypravovaním týmto slávy i haňby minulej posilnil sa duch slovanského národa a ujala sa u neho vzájomnosť nadchnutá pre spoločnú minulosť i budúcnosť svoju. Iné spisy jeho sú: „Památky drevního písemnictví jihoslovanského, v Praze 1858“, obsahujúce opis pamätín písmennictva juhoslovanského. „Památky hlaholského písemnictví,“ kde jedná o otázke vyššej starobylosti glagolského písma a podáva ukážky z pamiatok glagolsky písaných. Nemecky vydal spisy: „Die ältesten Denkmäler der böhmischen Sprache“ v spojení s Palackým; „Über den Ursprung und die Heimath des Glagolitismus.“ Okrem toho zachovali sa pozostatky jeho prác literárno-historických, ktoré po jeho smrti vydané boli od Jozefa Jirečka pod názvom: „Geschichte der südslavischen Literatur.“ Okrem týchto rozsiahlych diel spísal Šafárik ešte mnoho článkov jazykozpytných a historických, ktoré obsažené sú zväšťa v časopisoch „Musea českého“ a rovným spôsobom dosvedčujú hlboko-vedeckého ducha jeho.

Podoba druhá siaha od vystúpenia *Eudovita Štúra* r. 1845 po založenie literárneho spolku „Matica slovenskej“ a zahrňuje v sebe, jak blahodarné účinkovanie Štúrovo samo v sebe a zvlášte na dospelú mládež slovenskú tak i literárne posobenie mužov tých, ktorí jako učeďníci jeho tvoria „*Skolu Štúrovu*“ a ešte žíví súc i teraz blahodarne pracujú na národa svojho roli dedičnej.

Otec „*Skoly* tejto a tak i zakladateľ najnovšej písemnosti slovenskej rečou domorodou a v duchu kmenovitosti slovenskej založenej je: *Eudovít Štúr*. Veľký muž tento narodil sa dňa 28. Oktobra 1815 v Žaj-Uhrovi, zomrel 12. Januára 1856 v Modre.¹⁾ Na pole verejného pôsobenia vystúpil čo linguista, historik, vychovateľ, publicista, politický agitator, poët a vôbec spisovateľ r. 1844 a najmä začiatkom r. 1845; i jal sa stavať na základoch školy Kollárovej čo do smeru a ducha, a školy Bernolákovej čo do reči národnej i zapáľil bleskami ducha svojho hrud mládeže slovenskej ku službe ducha, ku povzneseniu individuality a osvety kresťansko-národnej. Okolo neho shromazďovať začala sa všetka intelligencia slovenská, podajúc si bratské ruky k spoločnej práci ducha pod jeho zástavou. S rovesníkami svojimi: M. M. Hodžom, dr. M. J. L. Hurbanom, K. Bielo-

¹⁾ Obsírny jeho životopis čítať možno v 1. č. „*Sokola*“ Paulinyho z r. 1862 a v „*Čítanke*“ Slov. II., od Černého na str. 404.

potockým, Ct. Zochom, dr. J. Guothom, J. Plechom, E. Hroboňom, J. Bysterským, J. Srenkom, J. Franciscim, J. Ondrušom, P. Jozeffym, J. Seberinim, K. Kuzmányom, J. Matúškom, A. Brózikom, S. Novákom, S. Chalúpkom, J. Ščasným, J. Tučkom, A. Cabanom, T. Červeňom, J. Galbavým, J. Holčekom, J. Hlovichom, J. Kadavým, J. Lehocným, J. Plošicom, H. Škultétym, L. Orfanidesom, E. Čaplovičom, P. Hostinským, Št. Daxnerom, S. Reusom, J. Kalinčákom, Št. Závodníkom, E. Geromettom, P. Hyrošom, K. a S. Štúrovcami a mnoho inými — založil slovensko-národný spolok „*Tatrin*“ k napomoženiu literárnej a priemyselnej vzdelanosti národa slovenského v Uhrách, každou zákonnou cestou; ktorého účinkovanie malo záležať hlavne vo vydávaní dobrých vzdelanostných kníh a v podporovaní chudobných, mravných, a spôsobilých mladíkov slovenských. Dňa 27. Aug. 1844 vydržiavané bolo v Lípt. Sv. Mikuláši prvé shromazdenie spolku tohto, ktorý v osudnom roku 1848 zanikol. V nárečí srednich slovenských žúp, ktorý Štúr na spisovný jazyk povýšil, začal r. 1845 s 1. Augustom vydávať svoje „*Národné Slovenské Noviny*.“ Proti pozdvihnutiu nárečia slovenského na reč spisovnú pozdvihly sa početné hlasy v Česku, na Morave, ba i na Slovensku, najme proti dvom písom Štúrovým: „*Nauka reči slovenskej*“ a „*Nárečia slovenskô*,“ ktoré r. 1846 v Požoni vyšly. Slovenčina vitazila, na Slovensku povstalo nevidané posiaľ nadšenie za blaho národa. „*Orol Tatranski*,“ príloha „*Novin*“ mohutne pôsobil na upovedomenie národnie, najme medzi mládežou, ktorá sa krem toho v Požouškom „*Ústave*“ pod vodcovstvom Štúrovým sdrúžená za bojovníkov národnej osvety slovenskej zdarne vychovávala.

Štúrov pokus povýšenia nárečia srednich stolic slovenských na jazyk spisovný bol sice so všeobecným udobrením od spisovateľstva slovenského prijatý, no nebol mluvnicky dokonalým. I povolaná bola r. 1852 filologická schôdzka, kde sa náhlady M. M. Hodžu, ktoré už r. 1847 v spise svojom „*Epigenicus Slovenicus*“ vyslovil, na pretras vzali a spoluúčinkovaním dr. J. M. L. Hurbana, Jána Palárika, dr. Andreja Radlinského a zvlášte Martina Hattaly, terajšieho profesora university Pražskej, dosiahlo nárečie Štúrovo na základe srovnávajúceho jazykozpytu pravopis vedecky ustálený i preporené je v terajší spisovný jazyk.

So „*Skolou Štúrovou*“ začína sa rad posiaľ ešte z väčšej stránky blahodarne účinkujúcich spisovateľov slovenských, medzi ktorými na národnom poli písmennictva slo-

venského najprednejší sú spolupracovníci Štúrovi: dr. Jozef M. L. Hurban a Michal Mil. Hodža a spisovatelia tí, ktorí boli z čiastky učenlivci Štúrovi alebo aspoň v duchu nim vyslovenej kmenovitosti slovenskej pisali a spisujú. Z týchto časovým postupom vynikajú: Ján a Samuel Chalúпка, Karol Kuzmány, Ľudovít Žello, Samuel Tomášik, Jonáš Záborský, Samuel Godra, Karol Štúr, August H. Škultéty, Andrej Sládkovič, Ján Kalinčák, Ján Král, Trokan, Petor Hostinský, Bohuš Nosák, Štefan Daxner, Ján Matúška, Ján Rymavský, Jozef Emanuel, Viliam Paulíny-Toth, Jakub Graichmann, Daniel Maškovský, Ján Palárik, Ján Botto, Mikuláš Dohnáni, Sam. Hroboň, Pav. Dobšinský, Juraj Slotta, Ľudovít Kubáni, Jozef Jančo, Ján Čaják, Daniel Maróthy, August Krémery, Fr. V. Sasinek, Daniel Miloslav Bachat a iní jako básnici. Okrem týchto zvlášte prosodickým spisovaním vyznačili sa: Dan. Lichard, Ctiboh Zoch, dr. Andr. Radlinský, Martin Hattala, Ján Francisci, Ján Kadavý, Beniamin Červenák, Podhradský, Michal Chrátka, Jozef Viktorin, Štefan Závodník, J. Holček, dr. Ján Mallý, Pavel Hečko, Mik. Ferienčík, dr. Gustav Zechenter, Julaj Plošic, J. D. Makovický, Abbafy, J. Galbarý, Eug. Gerometta, Samuel Ormis a z menovaných už básnikov: Ján Kalinčák, Ján Palárik, Petor Kellner, Bohuš Nosák, Pavel Dobšinský, Viliam Paulíny-Toth, Aug. Hor. Škultéty, Jonáš Záborský, Jur. Slotta, Fr. V. Sasinek, Aug. Krémery, K. Kuzmány, Samuel Tomášik, Daniel Bachat a iní.

V dobe tejto sústredila sa činnosť spisovná predovšetkým v almanachoch, časopisoch a čiastočne v kalendároch. Almanahy či národné zábavníky, vydávali sa v tomto časovom poriadku: „Zora“ 4 ročníky (1835, 1836, 1839 a 1840) od Hamuliaka, „Nitra“ 5 ročníkov (od 1843—1845 od Hurbana, „Priateľ ľudu“ časopis pre slov. hospodárov a remeselníkov od Jána Kadavého (1845), „Concordia“ jedon ročník (1858) od Viktorina a Palárika, „Lipa“ tri ročníky od r. 1860—1864 od Viktorina. Časopisy menované sú: Palkovičova a Štúrova „Tatránka“ od r. 1832—1847 v Požoni Kuzmányho „Hronka“ od r. 1836—1838 tri ročníky v B. Bystrici. Štúrov „Orol Tatranský“ a „Sloven. Národné Noviny“ od r. 1845—1848 v Požoni, Hurbanove „Pohľady na vedy umenia a literatúru“ od r. 1846—1852 tri ročníky, Lichardov „Pozorník“ (1849 v Skalici) a „Slovenské Noviny“ r. 1850 vo Viedni, „Cyrill a Method“ pod redakciou Palárika (r. 1849), Chrátka (1852), Slotty (1854) a dr. Radlinský-Sasineka (1863), „Katolícke No-

viny“ Palárikove (r. 1852), Radlinského „Priateľ školy a literatúry“ (1858?), „Pešťbudínske Vedomosti“ pod redakciou Jána Francisciho, „Sokol“ Dobšinského (1861) a Paulínyho (1862), „Černokňazník“ Paulínyho (1861), „Slovesnosť“ Radlinský-Sasinekova (1863). „Slovenský Národný Učiteľ“ Slotov (1863), „Obzor“ Lichardov (r. 1863). Z kalendárov najlepší je „Domová pokladnica“, ktorú Daniel G. Lichard r. 1847 vydávať začal, posledný ročník jej vyšiel r. 1861 a jeho „Časník“, väčší obrázkový kalendár r. 1856—58.

Na základe tejto literárnej revnivosti prikrčili prednejší mužovia národa k realizovaniu vrelej túžby, ktorú veľký syn národa M. Hamuliak mnohokrát v kruhu priateľov a za nim r. 1851 Ján Kollár, K. Kuzmány, M. Steffko, D. Lichard a J. Záborský u najvyššieho trónu marne prejavili, i vymenovali r. 1861 dňa 6. a 7. júna v T. Sv. Martine z pomedzi seba výbor, záležajúci z Jána Francisciho, Jána Gottčára, Viliama Paulínyho-Tótha a Jána Palárika, aby tenže výbor vyhotovil pre „Maticu Slovenskú“ stanovy a vykonal dovolenie k založeniu tak túžobne čakaného spolku. Roku 1862 dňa 4. Novembra ohlásil menovaný výbor národu slovenskému, že „Matica Slovenská“ je Jeho c. kr. apošt. Veličenstvom potvrdená, i vyzval národ k hmotnému a mravnému účasťenstvu blahonosného lit. spolku „Matica Slovenskej“. Roku 1863 dňa 4. Augusta pod predsedníctvom nezapomenuteľného veľkého biskupa slovenského Štefana Moysesova vydržiavané bolo prvé valné shromaždenie „Maticy Slovenskej“ a dňom tým začala sa blahonosná činnosť jej v prospech literárneho a vôbec kultúrneho pokroku národa slovenského. A Bôh dá, že blahodarným účinkovaním „Maticy Slovenskej“ v prvom rade rezký a mnohoplodný život literárni na Slovensku sa založí.

Podajúc takto stručný nástin dejin reči a literatúry slovenskej poznamenávame, že sme k pojednaniu svojmu nasledujúce zriedla použili: Jozefa Jungmanna „Historie literatury české“, Karla Sabiny „Dějiny literatury československé“, Al. V. Sembery „Dějiny reči a literatury československé I.“, dr. Frant. Lad. Riegerov „Slovník Naučný“, P. J. Šafárikove „Slovanské starožitnosti“, Sasinekove „Dějiny“, dr. Hurbanove „Pohľady“, Dobrovského, Hankove a M. Hattalove spisy, „Králdvorský Rukopis“, J. Kollárove „Žpievanky“, Tablicove spisy, Emila Černého a Jozefa Loosa prednášky o lit. slo-

venskej. V poddobe druhej veku novšieho veľmi stručne, z čiastky pro nedostatok miesta, pojednávajú sme najme o „Škole Štúrovej“ veľmi stručne, z čiastky pre nedostatok miesta,

z čiastky, že činnosť spisovateľov „Školy Štúrovej“ dosiaľ trvá a dobre známa je a nezadlho obširnejšie dielo vydat mienime.

Andrej Sytniansky.

Príspevky k nauke o prízvučných rytmických rozmeroch v slovenskom básnictve.

(Dokončenie.)

C.

Verš a jeho druhy.

Verš je slovami utvorený rad rytmicky sporiadaných čiastok či stôp, ktoré v priestore jedného riadku v určitý celok splyvajú. Verš pozostávajúci z tých istých rytmických radov menuje sa *jednoduchým*; v protivnom páde *smiešaným* či *složitým*. Jestli sa končí verš stopou, ktorej poslednia slabika je prosodicky dlhá, nazýva sa verš *mužským*; v protivnom páde *ženským*. Rozmer určuje, jakým chodom verš sa nesie. Pri daktilických veršoch tvorí ho jedna stopa, pri trochejských a jambičských dve stopy; a tak povstáva rozmer jedno-, dvoj-, troj- a vyšestopový. Keď sa počet rozmerov nedoplnuje, stáva sa poslednia stopa neuplnou a verš menuje sa *katalektickým* či *nedomerným*; keď jedna alebo dve stopy nad potrebnú mieru pribudnú, povstáva verš *hyperkatalektický* či *nadmerný*. Verš úplný a dokonálny nazýva sa *akatalektickým* či *smerným*. V každom verši musí byť *preryvka* (caesura), o ktorej sme vyššie jednali. Keď je preryvka s veršom tak srastlá, že od jeho povahy ani odlúčená byť nemôže — jako na pr. v päťmere na trefom dvihu — menuje sa *podstatnou* či *stálou*, ináč *menivou*. So stálou preryvkou má sa i obsah vety tak ukončiť, aby si myseľ odpočinúť mohla. Keď je preryvka na zdvihnu, menuje sa *mužskou*, na klese *ženskou*. Preryvka na zdvihnu tretej stopy je *penthemimerickou* či *polpiatačastou*, na zdvihnu štvrtej stopy *heftemimerickou* či *posiedmačastou*.

Prízvučné verše v slovenčine môžu mať najprirodzenejší chod *trochejský* a *jambičský*; *daktilický* chod nenie nemožným, no samostatný je obťažný, a preto sa sriedave s inými užívať môže. Verše *trochejské* a *jambičské* môžu mať rozmer, jako spomenuto, dlhší alebo kratší; pri dlhších rozmeroch musí sa brať ohľad na *prestávku* či *rozluku* (diæresis, značíme ju: ||), ktorá s preryvkou (caesura, značíme ju: |) nič spoločného nemá. Keď verš na osem slabík naraste, musí byť pre-

stávka po štvrtej, v desatslabičných po štvrtej lebo po šiestej, v dvanásťslabičných vždy po šiestej, vo viacslabičných musí byť vždy v prosriedku a verš delí sa takto na dve rovné časte. Ostatne ponecháva sa básnikovi na vôľu, kam prestávku položiť chce, no musí ošťať si dôsledným priebehom celej sloky a básne.

Druhy veršu môžu sa roztriediť na:

a) Verše *trochejského chodu*. Tieto verše sú, v ktorých po slabike prízvučnej nasleduje slabika bezprízvučná; počína sa teda zdvihom, za ktorým kles nasleduje; v nich spadá prízvuk stopový obyčajne s prízvukom slovným. Verše *trochejské* bývajú často *katalektické* či *nedomerné* a sú dvoj-, troj-, štvor-, päť-, šesť-, osemstopové:

α) — — | — — (—),
β) — — | — — | — — (—),
γ) — — | — — || — — | — — (—),
δ) — — | — — || — — | — — | — — (—),

alebo:

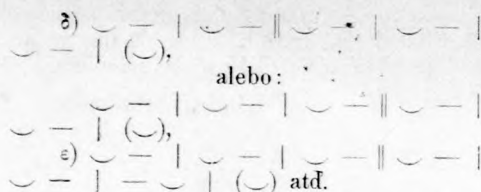
— — | — — | — — || — — | — — (—),
ε) — — | — — | — — | — — || — — | — — (—),
— — | — — (—) atď.

Vo verši *trochejskom* môžu sa sriedave položiť i stopy *daktylické*, no nikdy nie na zavierku tohože verša. Dobrovský narádza pre sloh veršov *epických* tento chod *trochejský* s *daktylom* v predostatnej stope:

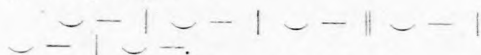
— — | — — || — — — | — —

b) Verše *jambičského chodu*. Verš *jambičský* je vlastne verš *trochejský* s *predrážkou* (anakrusou); v ňom totiž predchádza kles a nasleduje zdvih. Jednoslabičné slová tvoria obyčajne kles a vyjmajú sa len jednoslabičné predložky. Verše *jambičské* bývajú obyčajne *nadmerné* (*hyperkatalektické*) a môžu byť tiež dvoj-, troj-, štvor-, päť-, šesťstopové:

α) — — | — — | (—),
β) — — | — — | — — | (—),
γ) — — | — — || — — | — — | (—),

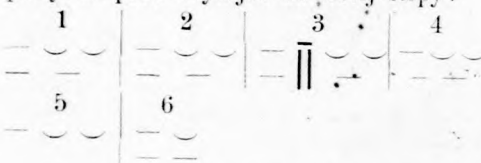

Sem patrí i verš alexandrínsky, ktorý nosí meno svoje od francúzskeho trubadura, spevca Alexandeidy; skladá sa on zo šiestich jambických stôp a má pravidelnú prestávku po tretej stope:

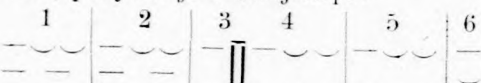

c) *Verše daktylického chodu* zriedkave dajú sa užívať v slovenčine; najobyčajnejšie môžu byť dva druhy a sice z antických rečí prevzaté, jako sú: *šestimer* a *pätimer*.

z) *Šestimer* (Hexameter) pozostáva zo šiestich stôp; jednu každú zo štyr prvých stôp tvorí daktyl alebo spondej, piatu daktyl (zriedka spondej), šiestu trochej alebo spondej; prerývka padá obyčajne do tretej stopy:

ž) *Pätimer* (Pentameter) pozostáva tiež zo šiestich stôp, z ktorých prvé dve sú daktyly alebo spondeje, tretia dlhá slabika, štvrtá a piata daktyly, šiesta dlhá alebo krátka slabika; prerývka je v tretej stope:

d) *Verše anapestické, choriambické* a smiešanými rozličnými stopami tvorené užívajú sa zriedkave v slovenčine.

Jestli sa spojajú viacej veršov v pravidelný rad, aby tvorili uzavrený harmonický celok, dostaneme sloku, ktorej časťami sú jednotlivé verše. Sloka z jedného druhu veršov složená menuje sa jednočlennou (monokolon), z viacej: dvoj-, trojčlennou. Dľa počtu veršov, ktoré do jednej sloky patria, je rozmer dvojriadkový (distichon), jako na pr. spojenie šestimera s pätimerom; trojriadkový až do desať- i viacriadkové alebo veršové. Každá sloka tvoríť musí obsahom svojim celok. V prizvučnom básnení môžu sa v priebehu básne sloky sriedať a meniť. Cudzie sloky, jako: Stanca (sl. 8-veršová), Madrigal, Tercina, Ritonel, Kancona, Sestina, Kancion, Triolet, Rondeau (kolo), Decima, Akrostichon, Ghasela veľmi zriedka

sa užívajú u nás, častejšie ale: Znelka a Krakoviak. O druhoch týchto prehovorme na inom mieste obšírnejšie.

D. R ý m.

Rovnaké znenie jednej, dvoch, alebo viacej slabík, ktorými sa prizvučené verše zakončujú, menujeme rýmom. Rým je rodným bratom prizvučeného básnenia, i slúži k zovniutornému dovŕšeniu estetického účinku. Dľa počtu súhlasných slabík delia sa rýmy na *mužské* a *ženské*. Mužské zakončujú sa v jednu, ženské v dve súzvučné slabiky. Slovenčina kloní sa viac k ženskému rýmu, ačkoľvek i dobrý mužský rým vkusne sa užívať dá a najmä vtedy, keď po ženskom nasleduje. Rýmy, stávajú obyčajne na konci veršu, nekdy i v prosierdku, n. pr.:

„Národné práva volnosť podáva.

A zas z nich sa znovu rodí.

• Zápale svätom spoj sa brat s bratom;
 Bratstvo, rovnosť vedno chodí.“

L. Kubáni.

Dľa spôsobu a poriadku, jakým sa viazu a x, jakom nasledujú, delia sa rýmy na:

a) *Sdrúžené* a obrazec jich je: *aa, bb, aaa, bbb* atď.; na pr.:

„Vy kráľovské sestry na nebeskom poli,

V ktorej z vás bydló si duša moja scoli,

Keď raz z týchto nízkych zakvitnutých hájov

Ona preletí ta do nadzemských krajov?“

Sládkovič.

„Stojí konik pri javore,

Pri javore v bielom dvore;

V bielom dvore smutne stojí,

Na vojnu sa šuhaj strojí.“

J. Botto.

b) *Skrížené* a obrazec jich je: *abab*; na pr.:

„Nad Tatrou sa nebo kali,

Kali mraky hromorýmí;

Mutný sa Váh i Hron valí

Krajní žiaľom uvádzlymi.“

S. Chalúpka.

c) *Okročené* a obrazec jich je: *abba*; na pr.:

„V Rezne, v paláci stojí mramorovom

Sál do široka valne rozopnutý,

Čiernym dokola súknom obťahnutý.

Pošmurný, jak bys v temne bol hrobom.“

L. Zello.

d) *Postupné* a obrazec jich je: *abcabc* alebo *abcba*; na pr.:

„Že umret musíš? prach nech je prachom —
 Veď duch tvoj nezná osudnej kosy,

On sa voľným letom *vycenie!*
 Tak preč s tým podlým pred smrťou *strachom!*
 Nezkazia ta časné *losy*,
 Hľaď, kde hynutie *zahynie!*" *Sládkovič.*

e) *Prerušené* a obrazec jich je: — a — a
 na pr.:

„Presadili boli kvietok
 Krásny, utešený,
 Z jari do tvrdej jasene.
 Keď je mráz studený.“

J. Král.

Aby bol rým dokonalý, musí sa básnik
 riadiť dľa nasledujúcich pravidiel:

α) Slabiky prirodzene dlhé a krátke
 majú sa rýmovať s dlhými a s krátkymi,
 prizvučné s prizvučnými, bezprizvučné s bez-
 prizvučnými; no dobre sa rýmujú i slabiky
 prizvučné s dlhými.

β) Rýmovanie slabík, ktoré jednomu
 slovu nenáležia, len zriedka sa dovoľuje.

γ) Slovo dvojslabičné nemá sa rýmovať
 s trojslabičným a dovoľuje sa len vtedy,
 keď slovo dvojslabičné jednoslabičná pred-
 ložka predchádza.

δ) Rýmy mužské, či jednoslabičné sú
 dobré, keď mimo samohlásky a koncovej
 spoluhlásky, i z viac začiatočných spoluhlá-
 sok aspon jedna sa shoduje; na pr.: *kvet*,
svet. I nesvobodno miešať *i a y*, *i a ý*, *ie a e*.
 Miesto samohlások nemožno tu užívať polo-
 hlásky *r* a *l*; na pr. *krk*, *brk*; to samé platí
 i o rýmoch ženských.

ε) Povaha rýmu srovnávať sa má har-
 monicky s obsahom veršu. Ráznejšie rýmy
 užívať sa majú pre vážny obsah, jemnejšie
 rýmy pre básne lyrické. Pri posudzovaní
 rýmu rozhodovať musí výhradne temer sluch
 a nie oko. A básnikovi nemožno prisne
 predpisovať, kde jaký rým užívať má; ač-
 kolvek sa odopriet nemôže, že básnik opa-
 ternou voľbou rýmujúcich samohlások vý-
 tečne poslúžiť môže svojej myšlienke. Rým
 samohlásky *a* je vážnejší, slavnější, živější,
 spanilejší a vebnejší, lež samohlásky *i*,
 ktorá má čosi mäkkého, pritulného do seba.
 Význam samohlásky *u* je tajuplný, desivý,
 zádamčivý, bôlny; *e* znamená nečo pohyblí-
 vého, čulého; *o* drúži sa k *u* a označuje
 bôľ, strasť, biedu, no i vznešenosť, veľkosť,
 svätosť. Kto chce mať sbehosť v dokona-

lých rýmoch, nech usilovne čítava plody
 výtečných básnikov našich, jako Kollára,
 Sládkoviča, Štúra, Chalúčky, Žellu, Bottu,
 Hurbana atď.

Pripomenúť tu ešte nutno *assonancie* a
alliteracie, ktoré tak rečeno zárodok a jako-
 by náhradu rýmu tvoria a niekedy výdatnú
 okrasu básnictva tvorí.

Assonancia je opätovanie samohlások to-
 tožných v slovách a síce v tom samom ryt-
 mickom rade alebo vo verši sa nachádzajúcich.
 Sretáme sa s nimi často v „Kráľodvorskom
 Rukopise“; tak máme tam na pr.: *ostrá hrotá*,
sírú silú alebo v básni „Záboj“:

„Ti se! nám krušiču bohy,

Ti se! nám káčeku dreva.“ atď.

Alliteracia je opätovanie spoluhlások to-
 tožných na začiatku slov v tom samom ryt-
 mickom rade abo vo verši sa nachádzajúcich.
 V „Kr. R.“ máme také *alliteracie* na pr.:
dravá drápy, *snem slaven*.

Také *alliteracie* sú v J. Bottovej básni:

„Sám smeje sa nad sebou, sám nad svojou zkazou.“

Často sa *assonancie* a *alliteracie* spo-
 jujú a križujú. Na pr. v speve „Záboj“ máme
 toho dôkaz:

„Zre Záboj na Slavojeva zapolena zraky.“

Alebo v Bottovej básni:

„Nech tebou Slováč slovo slovenské vyslovi!“

V slovenčine opätujú sa často nie len
 samo- a spoluhlásky, no často celé slabiky,
 slová a rytmické rady. Na pr.:

„Dolina, dolina bodaj sa zvalila.

Dobrá noc, dobrá noc, ale nie každému.

Šta by ja, šta by ja šuhajko za teba.

Stoji lipka stojí na poli zelená.“

Sládkovič, Botto, Štúr, Chalúčka, Král
 atď. veľmi často užívajú *assonancie* a *allite-
 racie*, aby mluva jich básnická ľubozvunej-
 šia bola. To isté vidíme i u Kollára. Veď
 známy nám je verš z jeho utešených zne-
 tek obsahujúci samé *assonancie* a *alliteracie*:

„Slavme slavně slávu Slávův slavných.“

V indickej básni „Nalodaja“ nachádzajú
 sa tieto verše:

„Padam á padam ápad amá padama.

Jatam ajatamája tama jatá Má.“

Sytniansky.

Ivan Turgeniev čo novelista.

(Pokračovanie a dokončenie.)

O resignácii, s jakou ruský mužik (se-
 dliak) i najhoršie nešťastie i najväčšie tyran-
 stvo svojho pána znáša, vypravuje nám Tur-
 geniev mnohé príhody. Hrdina tohto druhu
 je Jegor v náčrtkách „Dva dni v pralese.“
 Rodinné nešťastie prenasleduje ho ustavične.

Pracuje usilovne dňom i nocou a nemôže k ničomu prísť. Poslednej noci zhylnula mu jedinka, poslednia kravička. No, žiadna žaloba, žiaden vzdych nepočut z jeho úst. Trpí a znáša všetko mlčanlivo a len kedy-tedy zamyslí sa, dumá a mlčí zanovite. Taká resignácia prechádza často v necitnosť, v celkovitú zatatú uzavrenosť. V náčrtku „Malinová voda“ čítať možno o starom muzikovi: „Stjopuška nebol s nikým v rodine, nik nestaral sa oňho, nik nehovoril o ňom, nič neznalo sa o jeho minulosti, ba skoro zabudli naňho i pri popise duši. V lete býval v porúchanom humne za kurínom; v zime v pitvore bývalého kúpeľa; keď bola zima neznesiteľná, nocúval na pôde. Často dal sa vidieť, bol trpený, nekdy i týraný, ale nik sa mu neprihovoril, a on zdal sa od narodenia svojho byť nemým, lebo nikdy ústa neotvoril.“ S podobnou podivnou bytnosťou stretáme sa v náčrtkoch „Lgov.“ *Kozma Sučok* prechádzal z ruky do ruky, i bol dľa ľubovole svojich pánov už zahradníkom a behúnom, už švocom a opatrovníkom psov, už kuchárom a pohoničom, ano raz bol i „acteur-om“ na súkromnom divadle jednej jeho vladárkyne. Teraz je rybárom, jeho člnok je tak porúchaný, že skoro s nim utonul. Keď totiž so strelcom Jermolajom poľuje divé kačice, načrel člnok jeho vodu i potápä sa. Vyše hodiny stojí oba až po hrdlo vo vode i obzerajú sa na všetky strany. Sučok je tichý, pokojný, žmurká očami i zadriemáva. I brodia sa cez vodu a strelec napomínať musí ho ustavične, aby hlavu nad vodou držal a dobrovoľne nebezpečenstvu sa nevystavoval. Ale slyšíme rozhovor strelea Jermolaja s muzikom Sučkom: „A kto si ty?“ táže sa ho strelec. „Panský rybolov.“ „Jako, a máš loďku v takom neporiadku?“ „U nás niet žiadnych ryb.“ I vypravuje, že „bol pohoničom u Sergejeviča Pechtereva, kuchárom u Afanasia Nefedyča, u Taťany Vasilevny vpadol v „kofišenky.“ „Jaká je to hodnosť?“ „Ja sám neviem, batuško. Stál som pri buffete a menoval som sa Anton, nie Kuzma, pani tak ráčila rozkázat.“ „A bol si po celý ten čas „kofišenkom“?“ „Nie, nie po celý čas; bol som i „achterom“ (hercom).“ „Snaď nie?“ „Oj ano, na „kejatre“ som hral. Naša pani usporiadala u seba „kejater.““ „Jaké si hral úlohy?“ „Čo ráčite?“ „No, čo si robil na divadle?“ „A to vy neviete? Vzali ma a obliekli; a tak chodím oblečený, alebo stojím, alebo sedím, jak sa to trařilo. Rieknu mluv, a ja som mluvil. Raz som hral slepého.“ Keď vraj mal dvadsať rokov, zpadol z koňa a pán dal ho učiť

v Moskve šovcovstvu. „A jaké to bolo učenie, keď si už mal dvadsať rokov?“ „Prečie, možno, keď pán rozkázal. Ale on skoro zomrel a mňali nazpät do dediny.“ „A kde si sa naučil kuchárif?“ „Nuž a či sa to musí človek učif? Jak ony to baby (ruský muzik hovorí všetkým ženám baby) nejako pripravia.“ „A čo teraz robif, keď sám hovorif, že tu nenie žiadnych ryb?“ „A ja, batuško, preto nesmütim. I chvála Bohu, že ma urobili rybárom.“ Ubohý tento starý Sučok je vzor ruského nevoľníka trpiaceho a snašajúceho neblahý osud svoj s resignáciou. V náčrtkách „Smrt“ kreslí Turgeniev túto vlastnosť ruského ľudu majstrovsky, i uvádza celý rad prípadov, jak podivne Rus umiera. Poľovník vypravuje smrt muzika, ktorého v hore padajúci strom zasialhol. Jeho prítomný pán posla ľ pre lekára. „Batuško,“ hovorí umierajúci, „pre kňaza poslať . . . Hospodin — ma tresce . . . ruky, nohy, všetko polámano . . . dnes nedela . . . a ja . . . Moje peniaze žene . . . odčítajte . . . Onisim vie . . . komu som čo dlžen.“ Keď ho tešia, že nezomre, odpovedá: „Nie, zomrem . . . odpustte, jestli som komu z vás . . . včera u Efima . . . kúpil som koňa . . . dal som mu závdavok . . . koň mój . . . tiež žene . . .“ — a bolo po ňom. Žiaden boľastný vzdych nevyřval sa z jeho útrobo. Iný príklad rozpráva poľovník o mlynárovi, ktorý pri zkladani mlynských kameňov si ublížil a len neskôr k lekárovi sa viezol. Lekár hovorí, že má to najhoršie k očakávaniu. Mlynár sa diví a nechce sa dať uňho liežiť, i hovorí: „Nie, keď musím zomret, tak radnej zomrem doma. Keď bych tu zomrel, Böh zná, čoby sa doma stáť mohlo.“ Lekár hovorí, že to najmenšie otrasenia tela smrt mu zapričinif musí; no mlynár sadol si na voz a vracal sa skalnatou cestou zpät. Po niekoľko dňoch zomrel. Na konci týchto príkladov dodáva Turgeniev: „Ano, podivuhodne umierajú Rusi.“

Jako z jednej strany Turgeniev sympaticky kreslí ráz ľudu, tak namáča svoje pero do ironie a sarkasmu, keď píše o ruskej šľachte. Všetky slabosti, všetky zlosti a sprosté predsudky šľachty ruskej bičuje posmechom, poľutovaním a zapovrhnutím. Jako šľachta zachádza s nevoľným ľudom, opisuje na mnohých miestach, ba ani svojej rodine neodpúšťa. Ovsianikov jednodvorec¹⁾ rozpráva poľovníkovi: „Ano, váš starý otec, to bol mocný pán. Prijazdil raz na koni, ukázal rukou na kus poľa, ktoré nám patrilo

¹⁾ Najnižší druh šľachty bez poddaných s niekoľko roľami, jako u nás šoltýs.

od jakživa, i riekol: To moje! A privlastnil si ho. Môj otec sa protivil a zažaloval ho. Ihneď poslal váš starý otec svojho úradníka, aby môjho otca poviazal a na dvorec priviedol. Bol som vtedy malý chlapec a bežal som bosý za nimi. Čo sa stalo! Priviedli ho pod okná a šlahali ho prútami. A váš starý otec sedí na balkone a diva sa, a vaša stará matka sedí pri okne a tiež sa diva. Môj otec prosí: Drahá Maria Vasiljevna, zastaňte ma, majte aspon milosrdenstvo! Ale ona nahla sa len ďalej. Moj otec musel sľúbiť, že sa odrieka toho poľa i rozkázali mu, aby sa poďakoval, že mu život darovali“ — — Tak bolo v Rusku za času nevoľníctva a že sa to zrušilo, môže ruský mužik i Turgenievovi byť povďačným, ktorý svojimi novelami nemilosrdne tyranstvo šľachy vládne do očí metal.

Zvláštnym spôsobom jedná Turgeniev o láske. U neho sa muži vedľa žien strácajú. Vidíme to v novelách „Rudin“, „Na kanune“, „Jakov Pasinkov“, „V predvečer“, „Otcovia a synovia“ a „Dým“. Čo Turgenievovi vytykáť možno je, že nechá vystupovať veľmi zriedka zdravých normalných

ľudí. On má zaľúbenie v originálostach, na jaké ruský ľud, najme ale šľachta bohatá je. On ľúbi predovšetkým podivínske, zahádne, choré originále, ktoré zdajú sa poetovi nášmu veľmi vďačnú látku poskytovať a zrak čitateľa dráždiť. V novele „V predvečer“ stretáme sa so zahadným, nemravným výstupom, ktorý prevyšuje všetky podobné u Shakespeara a ktorý dýcha tou najnezdravejšou smyselnosťou. Tó nemôžeme Slovanovi Turgenievovi odpustiť. Čo u Turgenieva obdivovať musíme je, že zná sa vmysleť do najtajnejších skryš duše ľudskej, on majstrovsky zachyti svojim štetcom každú individualitu; on zná mluviť mlvou každého stavu, každého stupňa vzdelanosti, každej letory a on nekopíruje a nenapodobňuje, lež hovorí, jako by bol tak od maličkostí hovoril. Turgeniev má mnoho nasledovníkov, no žiaden z nich nedoviedol posiaľ napodobniť jeho poesiu; on je prvým teraz žijúcim poetom ruským; jeho diela prekladajú sa do všetkých europejských rečí. Nemci, tí najväčší odporcovia Slovanstva, obdivujú Turgenieva čo veľkého lit. genia.

Sytniansky.

Ukážka

slov sanskritských a slovanských, ktoré ten istý koreň a význam majú.

(Dokončenie.)

Tag, tig. litevsky *tinku*, tknúť, týkať.
taga, dýka.
takja, týky, týčka.
tala, dlaň, tanier.
tam, tama. srb. *tama*, tma, temno.
tandovan, tenčítum, tanec, tančít.
tank. jazero, sr. toniem.
tanoti, tajati, tiahnuť, ťahať.
tanu (extendo), sr. tenký.
tap (calefacere), sr. topiť, teplý.
tar, tír, trief, trem.
tarp, trepať.
taru, drevo, trám, strom.
tas, čaša.
tas, tasif, vtasif.
taskar (fur), sr. taškár.
tat, tod, ten, tof, *tava*, totožnosť: pravda.
tatra (supra, altitudo), sr. Tatry.

tava, tvoja. tvoj, tvoja.
et, ty.
tata (amicus, carus), sr. tata, teta.
teresd (terreo), sr. straším, Tras, p. bôh.
tip, topif.
tipit (splendor), sr. trpytenie, trblietanie.
tiru, drahý.
tonu, tenký.
topu, tepať, sr. topor.
traditum (operam dare), sr. trudiť sa.
trag, trhaf.
traja, tri, tritaja, sr. tretica, trojica.
tras (tremere), sr. triasť, Tras, p. bôh.
tri(ire), sr. tárať sa.
trinati, trief.
trip (pati) trpeť.
truna, trava, trstina.
trup, trepať.

tšala, celý.
tu, tam.
tumbum, tambor, cymbal.
tumulo (tumultuo), tmlím.
tup, tepať.
tuš, tošcum (gaudere), sr. vend, tošiť, tešiť.
tucar, dvere, sr. diera.
tvar (facere), tvoríť.
triš (lucere, ἔσσω), svietíť, svieca.
Udolat (Adel), sr. *adil, edil*, sr. rus. udalyj, udalec, udatý, udatnosť.
Va (vel), sr. bo, abo, alebo.
va (flare), sr. viať, vanie, vánok, *vaja, vata*, vetor, víchor.
vač (loqui), sr. vet, vetíť, vec, vučať, zvučať, povyk.
vad (loqui), sr. vadíť, *vada* (sermo), sr. svada.
vadhi (præscriptum, lex), sr. závet, zápoved.

- vadi* (Wette), sr. vada, sva-
da, vetif.
vag (vacillo), váham.
vah, voda, sr. uváchaný =
umočený, *Váh*, a nie od
lat. *vagus*, jako Maďari
rieku našu odvodzujú, aby
minulosť Slovenstva v Ta-
transku negovali.
vaha, voz, *vahana*, vozím.
vahini, vojna.
val, vlas.
val, *vli*, volif, velief.
vail, valif.
vair (*peregrinus*), sr. vor,
rus. *vórog*, vrah.
vaj, *voj*, boj.
vajire, sr. beh (v = b.)
vajša (*agricola*) sr. vesničan.
calak, *calc* (movere) vlečem,
vláčim.
cam, vám.
canum (*desertum*), sr. von,
venkov.
cand (*celebrare*), sr. vada,
Vand, Vend, Vandal.
car (*eligere*), *pracar* (*exi-
mius*), sr. bor, výbor, be-
rem.
cara, *cira* (*heros*), sr. herský,
hrdina (v = h); ztade *caira*
(*mimicitia*), sr. vražda,
vairin, vrah.
varam (*tempus*), sr. rus. vre-
mia.
var, *vari* (*aqua*), sr. more,
izvor (fons.), vír, vriedlo,
žriedlo.
varna (*color*), sr. barva.
varš (*pluvia*), *vrš* (*pluere*),
sr. prš, prška, pršaf.
varta (*veritas*), sr. pravda
(v = r).
vartan, varovať, *varti*, varta,
stráž.
vas (*sonare*), sr. beseda.
vas (*habitare*), *vasa* (*habi-
tatio*), sr. ves, vesnica.
vata, veta.
vedja, veda.
velig, veľký.
rep (*tremere*), sr. upef.
vja, sr. uj, ujec.
vi, *vai*, *vja*, vy.
vid (*videre*, *scire*), videt, ve-
det, *veda* (*cientia sacra*),
sr. *vaidja*; (*doctus*, *medi-
cus*), sr. veštec, vedomec.
vidhana, vdova (*vi* = vy, a
dhana, muž).
vidjato, vidiek.
vidž (*pirare*), sr. hvizd.
vidžaja, vífazstvo.
viela (*biely*), sr. Vila.
vih (*aër*), sr. vichor.
vila (*πελαγος*), pole.
vir, varovať.
viralna, vír, virif, vref.
viria, jarý.
visva (*omnis*), sr. ves. veš-
ken, všetok.
višajati, vešaf.
vodja, vodca.
vocho, *vakion* (*vox*), vuk, zvuk.
vokšati, mlúvit, sr. vyk, po-
vyk, vučaf, zvučaf, zkade
vučela = *včela* a nie *pčela*,
jako nedávno ktosi v „N.
Nov.“ mať chcel.
vortute, vrtim.
vradž (*ire*), sr. brod, brodim.
vran (*vulnus*), rana.
vrata (*circulus*), sr. vrt, vr-
tim, zvrtef, zvrat, obrat.
vratati, vracaf sa.
erka (*lupus*), vlk (r = l).
vru (*tegere*), *vicara* (*fora-
men*, *spelunca*), sr. vrem,
zavrem, závora.
vrut (*se avertere*), sr. vrá-
tiť sa.
Zemin, *džemi*, zem, kraj.
Zanati, znať.

Listareň redakcie a administracie.

Pl. t. pánom, ktorí nám svoje doplatky zaslali, nemôžeme pre úzkosť priestoru tu prijítať týchže oznámiť. A keď jim za podporu jich hmotnú ďakujeme, prosíme patricných, ktorých počet je nad očakávanie veľký, by nám čo skôr podlžnosť svoju zaslali a nenútili nás mená jich verejnosti podať. My sme nad svoje hmotné sily robili dosť povinnosti svojej, i myslíme, že to môžeme i od svojich odberateľov požadovať. Spolu oznamujeme, že, ponevác osobitné vydávanie „Slovesnosti“ s dvojnásobnými výdavkami je spojené, „Slovesnosť“ — jestli do konca januára 1874 od odberateľstva svojho dostatočné hmotné prosriedky pri ruke mať nebudeme — čo

príloha vychodit prestane a slovesnostné články v „Orlovi“ podávať budeme. A ponevác sme v ročníku tomto t tých sloves. vecach, ktoré sme za najšurnejšie držali, pojednávali, budeme sa v budúcom roku viacej s časovou literatúrou kriticky zaoberať a sľubujeme po predku, že sa to diať bude bezohľadne, bo žiadon šlendrian mladistvej našej literatúre na nohy nepomôže. Kto chce byť spisovateľom, nech sa k tomu primerane vzdelá a nech nežiada od obecnstva, aby sa jeho nezralosťami núdilo, nech nežiada od národa slovenského, aby pre jeho individualitu „spisovateľskú“ úsmeškam iných národov vystavený bol. Sapienti sat!

OBSAH.

Pohľady na literatúru slovenskú. I. Literatúra slovenská, od Anor. Sytnianskeho str. 1, 9, 17, 25, 33, 41, 49, 57, 65, 73, 81, 89. — Prehľad slovenských časopisov str. 7. — Knihy a spisy redakcii zasláné str. 8, 16, 24, 32, 40, 47, 56, 64, 71, 80, 88. — Najnovší slovenský literárni ruch str. 23, 54.
Slovesnostné a jazykozpytné pojednania. Curiosum o Slovenčine, od Sytnianskeho str. 3. — Príspevky k nauke o prízvučných a rytmických rozmeroch v slovenskom básnictve, od A. Sytnianskeho str. 6, 14, 22, 31, 38, 45, 78, 85, 95. — Starobylé formy „Otčenášť“ v Slovenčine, od Sytnianskeho str. 51, 60. — Ukážka slov sanskritských a slovenských,

ktoré ten istý koreň a význam majú, podáva Sytniansky str. 61, 79, 87, 99.

Kritické úvahy. Kritické úvahy o P. Z. Hostinského smutnohře „Svätoslavičovci“, pozostalý rukopis Ludovita Kubániho str. 5, 12, 22, 29, 35. — Ivan Turgeniev čo novelist, od Sytnianskeho str. 18, 27, 45, 70, 97. — Kritický úsudok o štyr-aktovej veselohre: „Starý mládenec sa chce oženit“; alebo „At žijú Slováci“, od Sytnianskeho str. 52.

Zprávy. Listareň redakcie a administracie str. 8, 64, 100. — K cteným priateľom literatúry českej str. 80. — Príloha „Prvý katalog“ Fr. A. Urbánka str. 80.

Majiteľ a vydavateľ Andrej Truchlý-Sytniansky. — Knihl. úč. spolok v T. Sv. Martine.